

С Т А Н О В И Щ Е

От: професор д-р Иван Христов Чалъков;
Катедра „Приложна и институционална социология“, Философско-исторически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
Специалност 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност* в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Цветелина Младенова Любомирова
Тема на дисертационния труд: *Управление на обществените нагласи чрез онлайн социалната мрежа Фейсбук*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно №595/13.03.2023 гна Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал през периода март 2016 – март 2023 г. по задочна форма на обучение в докторска програма към катедра „Икономическа социология“ при Общикономически факултет, УНСС в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №...../.....

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представената от Цветелина Младенова дисертация надхвърля стандартните изисквания за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ – като актуалност и значимост на поставената изследователска задача да изследва доколко социалната мрежа Фейсбук влияе на управлението на обществените нагласи; като мащаб и дълбочина на разработената теоретична рамка, която евристично оглежда класически

подходи като концепцията за паноптикума на Фуко със съвременни изследвания на късно-модерното мрежово общество (М.Кастелср С. Лаш, Ш. Зубов и др.)), и трето – като обхват и задълбоченост на реализираната с предимно качествени методи емпиричната част, състоящи се от три самостоятелни изследвания на начините на използването и влиянието на социалната мрежа Фейсбук в една предизборна кампания, по време на пандемията Ковид и по време на протестите срещу правителството на Бойко Борисов през 2020-2021 година. Косвен индикатор за това е и значителният обем на дисертацията – над 250 страници основен текст и още 40 страници приложения с инструментариума (програмите) на трите емпирични изследвания

С това докторантката реализира успешно основната цел на своята дисертация, като установява многообразие от подходи на използване на Фейсбук при управлението на обществените нагласи, като идентифицира основните участници в тях, неравенствата помежду им и различията в начините, чрез които те използват социалната мрежа.

Намирам за успешно реализирани и трите поставени от Цветелина Младенова изследователски задачи – тя е изградила теоретичната рамка на своето изследване и е обосновала основните проблеми и теоретични понятия които да изследва емпирично, като успява да подготви и успешно реализира три действително сериозни изследвания на използването на Фейсбук в три различни контекста.

Проучената научна литература и източници в интернет са адекватни на целите на изследването и са успешно използвани в анализа, като са цитирани съобразно правилата.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Намирам за оригинални и важни следните научни и научно-приложни резултати в дисертацията на Цветелина Младенова:

1. Изграден е адекватен теоретичен модел, в който класическата концепция на Мишел Фуко се използва като рамка за оценка на съвременните анализи на късно-капиталистическото общество, при което са обосновани хипотези както за спецификата на „виртуалното“ паноптично публично пространство в социалната мрежа Фейсбук. Намирам за особено важна тезата за много по-слабото социално санкциониране на нарушаването на правилата във виртуалната общност, свързана и рязко увеличените възможности в сравнение с класическата публичност за анонимност на участниците и оттук реализирането на рушащи социалния ред и вредни за общия интерес стратегии.

2. На основа на теоретичния модел и верификацията му в емпиричните изследвания са изявени основните видове дейци в социалната мрежа от гледна точка на управлението на обществените нагласи, особено ясно формулирани в автореферата: *потребители* (регистрирани участници в социалната мрежа като лица, медии, организации, политически сили, пазарни субекти и други), *администратори* с различен ранг (вкл. ръководството на Фейсбук и наетите от него компании за контрол на взаимодействията между потребителите, на онлайн мрежата), *рекламодатели* (пазарни играчи, политически фигури и др.) и „*самата социална мрежа*, която благодарение на създадената технологична инфраструктура, действащите алгоритми и изкуствен интелект се превръща от виртуална среда на взаимодействие в актьор, който моделира взаимодействието“ (автореферат стр. 9).
3. Положителен момент в десертацията е доброто познаване и на релевантни български изследвания в областта, сред които искам да отбележа работите на проф. Теменуга Ракаджийска, Добринка Пенчева, Деян Деянов, Андрей Бунжулов и др., както и осъщественият от докторантката удачен диалог между техните концепции и резултати и чуждите автори посочени по-горе.
4. Трите емпирични изследвания позволяват да се разграничат начините, в които функционира социалната мрежа Фейсбук в различни ситуации и съответно различните възможности, които отделните дейци имат в тях: докато в хода на предизборната кампания политическите субекти и техните експерти (пи-ар консултанти и други членове на предизборните щабове) има предимство спрямо избирателите при следенето на обществените нагласи и въздействието върху избирателите, то при протестите от 2020-2021 г. социалната мрежа се оказва значим ресурс за координиране действията на протестиращите, може би поради ограниченият контрол на правителството върху съдържанието и формите на взаимодействие в мрежата, където то може да оказва само индиректно въздействие (което обяснява и усилията на авторитарни режими като Русия на Путин или тоталитарни режими като Китай на Си-Пин да блокират или поставят под пълен правителствен контрол социалните мрежи в тези страни). Третия случай – използването на Фейсбук по време на пандемията също очертава една по-балансирана картина, където мрежата се явява едновременно ресурс за участниците за преодоляване на стреса и социалната изолация, а от друга – среда за разпространение и налагане на в крайна сметка анти-социални, конспиративни представи и нагласи.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Посочените от докторанката приноси в автореферата вярно отразяват резултатите от нейният изследователски труд, но заедно с това са непълни. Така например намирам подробното представяне на концепция за „надзорния капитализъм“ на Шошана Зубов, критично анализрано от гледна точка на концепцията за паноптикума на Мишел Фуко за приносно за българската социология. Същото така приносен момент са изявените в емпиричните изследвания начини (или „режими“ – терминът е мой) на функциониране на социалната мрежа Фейсбук в три различни типа ситуации (предизборна кампания, социални протести и пандемията от Ковид), които дават възможност за изграждането на изследователски стратегии, включително при изследването на взаимодействията в мрежата с методи, използващи големи масиви данни и елементи на изкуствен интелект при тяхната обработка.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторанката има три публикации по темата на дисертацията, като и трите са реферирани сборници на Издателската къща на УНСС. Те представят научните постиженията на автора, получени в хода на работата върху дисертацията и съответстват на изискванията за присъждането на образователната и научна степен „Доктор“.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът стегнато, ясно и точно представя основните моменти в дисертационния труд и постиженията на докторанта.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Имам една критична забележка, която обаче не поставя под съмнение цялостната ми положителна оценка за дисертационния труд. Тя е свързана с посочения по-горе в края на точка 4 приносен момент, в който подчертавам значението на резултатите от реализираната с използване на класически качествени социологически методи емпирична изследователска програма за съвременните социални изследвания на интернет и социалните мрежи в частност, използващи големи масиви данни извлечени от самите социални мрежи и анализирани с методи на изкуствения интелект. В българската социологическа общност вече имаме първи успешни изследвания в тази насока като дисертацията на Светломир Здравков за развитието на интернет у нас. Тези изследвания

вече повече от десет години се развиват в чужбина както от изследователски групи, така и от самите фирми използващи или създаващи социалните мрежи – както спомената от автора „Кембридж Аналитика“ или изследователските отдели на Гугъл и Фейсбук. Струвало си е едно усилие на докторантката да се запознае с тези изследвания и в заключението (което също отбелязвам като твърде кратко и бедно) да посочи връзки към тези изследвания и защо не, една бъдеща своя изследователска програма в тази насока.

8. Заключение

Добрият теоретичен анализ, удачно формулираните хипотези и успешното реализиране три различни емпирични изследвания водят до важени приноси на дисертационния труд, които са адекватно отразени и в автореферата.

Това, заедно с посочените в предишните точки достойнства на дисертацията ми дава основание категорично да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на докторант Цветелина Любомирова Младенова научната и образователно степен „доктор“.

26 април 2023 г.

професор д-р Иван Чалъков